

MANIFESTĂRI ALE ARTEI FIGURATIVE DACICE ÎN JUDEȚUL ARAD

Eugen D. Pădurean

Numeroasele descoperiri arheologice constituite într-un adevărat catalog au furnizat dovada incontestabilă că geto-dacii, pe întregul lor areal de locuire, spațiul carpato-danubiano-pontic au cunoscut arta figurativă. Reprezentările zoo- și antropomorfe sunt numeroase și le întâlnim pe diverse obiecte din os, metal, ceramică (coifuri din aur și argint, cnemide, pocale, fibule, falere, aplice, măști, cupe, rython-uri, plăci de argint ori vase din lut).

Aceste reprezentări pe materialele sus menționate se eșalonează cronologic cu precădere între secolele IV – I î.Hr. Ele se constituie în narațiuni mitologice, concretizări ale credințelor religioase. Arta figurativă se extinde și asupra coroplasticii¹.

În județul Arad, dovezi ale artei figurative dacice am descoperit în stațiunea arheologică de la *Cuvin – Valea Danciului*, comuna Ghioroc situată la poalele Munților Zărandului, în coasta Podgoriei arădene terasa din stânga Văii Danciului a fost locuită în diverse epoci și perioade istorice². Cel mai intens a fost locuită în epoca dacică timpurie (sec. IV – III î.Hr.). De aici am salvat în timp (1977-1992) un numeros material arheologic³.

Din așezarea dacică timpurie al cărui început îl plasăm în secolul IV î.Hr., probabil la sfârșit provin două fragmente ceramice mărturii certe ale artei figurative dacice.

Materialul arheologic în discuție îl constituie două fragmente ceramice- funduri de vase, descoperite în același loc, la interval de un an.

Iată descrierea lui:

1. *Fund de vas* fragmentar cu diametrul de 12 cm. Tipul de vas este greu de precizat. Probabil cu profil aproape drept (Fig. 1 / 1; 2/ 1) din categoria ceramicii de uz comun de culoare brună cu pete negricioase. Pe fundul vasului, la exterior, meșterul dac a trasat înainte de ardere cu o spatulă un profil uman masculin se pare (îmbrăcăminte și alte detalii determinând această părere). În trasarea profilului, meșterul olar folosește arcul de cerc, adânc și clar păstrat. Pe anumite porțiuni însă din păcate liniile sunt slab incizate și chiar șterse, ductul lor fiind mai greu de observat. Figura umană a fost redată din față cu capul întors spre stânga. Măinile sunt amândouă ridicate. În redarea mâinii stângi, constatăm o situație stranie: inițial olarul a redat mâna ușor ridicată și îndoită din cot, cu palma desfăcută și degetele (redate toate cinci) răsfirate. Apoi, răzgândindu-se pentru a adăuga un alt element modifică poziția mâinii, în sensul că o redă ușor îndoită din cot și îndreptată în sus, oblic. De data aceasta din pumn pornește o tijă redată prin două liniute incizate, unindu-se cu un obiect, redat triunghiular. Deasupra capului slab incizat și păstrat a fost redat un obiect sub forma unei calote concentrice. Din ea,

¹ I.H. Crișan, *Spiritualitatea geto-dacilor*, București, 1986, p. 215-243 și urm.

² *Repertoriul arheologic al Mureșului inferior - județul Arad*, Timișoara, p. 64.

³ E.D.Pădureanu, *Așezarea dacică timpurie de la Cuvin – Jud. Arad*, în *Symposia Thracologica*, 9, 1992, p.158-159- comunicare în cadrul celui de-al XIV-lea Simpozion de tracologie de la Herculane, 18-19 sept. 1992; Idem, în *Relations thraco-illiro-helleniques*, București, 1994, p.286-294; C.I. Popa, R. Totoianu, *Câteva probleme Latene în lumina descoperirilor recente de la Lancrăm (or. Sebeș) –Glod (jud. Alba)*, în *Les celtes et les thraco – daces de l'est du bassin des Carpates*, p.63, nota 24; 66 nota 81; 69 nota 130; 70 nota 157; 70 nota 218.

pornesc cel puțin trei linii subțiri, radial, spre partea stângă. Din păcate în zona membrelor inferioare, vasul a fost spart din vechime așa că s-au păstrat puține detalii (vârful piciorului și o porțiune din vârful încălțăminte? opincă?).

Alte detalii anatomice care pot fi sezizate, nasul- realizat printr-o linie frântă, gura, fiind realizată printr-o incizie orizontală și un ochi realizat printr-un cerc slab păstrat, gâtul scurt și bărbia. Personajul poartă o cămașă lungă peste care deslușim o curea lată – brăul, ingenios reprezentată de către meșterul olar.

2. *Fund de vas* fragmentar cu diametrul de 13 cm care a aparținut unui vas de un tip greu de precizat. Aceeași culoare brună din categoria ceramicii de uz comun (Fig. 1/2 ; 2/2).

Și aici la exterior, în pasta moale s-a incizat cu o spatulă aproape de centrul fundului de vas o figură umană iar deasupra ei profilul unui animal de pradă. Figura umană, feminină cred, este redată din față. Capul-un dreptunghi, fără detalii anatomice este întors spre dreapta. Gâtul scurt, este mai mult sugerat. Din corpul figurii umane lipsește o bună parte, vasul fiind spart în vechime astfel încât nu putem preciza dacă au fost redată membrele inferioare. În schimb mâinile au fost redată arhândouă: cea dreaptă, întinsă lateral ține un vas iar cea stângă pare a se sprijini pe șold. În partea stângă pe piept, prin impresiune, a fost realizată o mică alveolă alungită, o posibilă reprezentare a unui organ vital. Personajul pare a purta o rochie lungă.

Deasupra capului, din profil este redat un animal de pradă-lup se pare-care prezintă o serie de detalii: gura deschisă cu limba atârând, un ochi, urechile ascuțite împinse înainte, coama. Din păcate, exact în dreptul gâtului o impresiune neintenționată a șters sau a modificat anumite detalii. Ba mai mult vasul fiind spart din vechime lipsește reprezentarea cu corpul animalului. Profilul capului de animal, a fost hașurat cu linii subțiri.

Descoperirea materialului arheologic mai sus prezentat provenind din așezarea dacică timpurie de la Cuvin –Valea Danciului ridică numeroase probleme. Studiarea lui permite unele păreri și observații.

O primă prezentare a semnificației și importanței acestor descoperiri am făcut-o în presa locală dar și în cadrul unor sesiuni de comunicări științifice⁴. Amândouă piesele au fost descoperite în același loc – credeam inițial pe fundul unui bordei - în asociere cu alte fragmente ceramice, cenușă, cărbuni, material arheologic. Deși nu s-au efectuat săpături arheologice, primele observații stratigrafice în malul înalt al pârâului lasă să se înțeleagă că ar fi vorba de o *groapă cu caracter ritual (de cult)*, vasele fiind sparte din vechime⁵. Figurile incizate, sunt reprezentări umane cu evidente atribute cultice. Este exclus faptul ca ele să fie rezultatul unor impresiuni neintenționate. Se observă clar, traseul obținut cu ajutorul spatulei. Zona incizată este plasată în ambele cazuri în centrul fundurilor de vase ceea ce arată caracterul neahtâmplător al acestor reprezentări.

⁴ E. Pădureanu, *O manifestare a artei figurative dacice la Cuvin*, în *Adevărul* (Arad), 17-18 iulie 1993, p. 7; E. Pădureanu, R. Maghiș, *Steagul geto-dac*, în *Adevărul* (Arad), XI, nr. 2587, 14 mai 1998, p. 6; E. Pădureanu, *Manifestări ale artei figurative dacice* - comunicare la Sesiunea de comunicări științifice dedicată Zilei naționale a României- *Aradul și istoria României*, 30 nov. 1999; E. Pădureanu, *Manifestări ale artei figurative dacice în jud. Arad*, comunicare la Simpozionul științific, *Reprezentări figurate în Latene*, Deva, 26-27 aprilie 2001; O primă referire la fundul de vas incizat în literatura de specialitate – E. Pădureanu, *Așezarea dacică timpurie de la Cuvin-Valea Danciului*, în *Relations thraco-illyro-helleniques*, București, 1994, p. 287-298 (Pl.V/5).

⁵ Observație amabilă dr. Florea Costea în cadrul sesiunii științifice de la Arad-*Aradul în istoria României*, 20 nov. 1999.

În realizarea motivului propus, meșterul olar folosește arcure de cerc incizate, procedeu folosit și în arta eneolitică⁶

Figurile incizate prezintă un anumit grad de stilizare și schematizare mai redus însă comparativ cu alte reprezentări umane din aria de răspândire a culturii geto-dace⁷.

Pe primul fund de vas, personajul masculin prin poziția mâinilor, dă de înțeles că execută un dans ritual. Cum poate fi interpretat obiectul triumfiular al cărui tijă se găsește în mâna stângă a personajului ? Cred că olarul a intenționat să redea cunoscutul stindard dacic realizat destul de schematic⁸ comparativ cu cea mai veche reprezentare a lui, descoperit la Budureasca, județul Prahova. La Cuvin - Valea Danciului este asociat însă cu purtătorul lui.

Pe al doilea fund de vas, figura umană feminină (rochia determinând această părere) ține, într-un gest de adorație, în palma mâinii drepte, întinsă, un vas. Aceste poziții ale mâinilor le întâlnim la personajul redat pe mai multe falere descoperite în satul Lupu, com. Cergău, jud. Alba, datate mai târziu, atribuite tot geto-dacilor. Pe una din falere, personajul feminin ține în mână tot un vas iar în cealaltă mână un șarpe (?) dacă nu cumva este vorba tot despre un stindard dacic stilizat⁹. Celelalte falere de la Lupu-Cergău redau același personaj feminin, ținând într-o mână șarpele, iar cealaltă mână se îndreaptă spre șold¹⁰. Legat de reprezentarea zoomorfă – capul de lup, se naște întrebarea: meșterul olar dac a vrut să reprezinte animalul, știut fiind faptul că “ lupul este animalul cel mai des întâlnit în arta dacică, având rol important în mitologia geto-dacilor ”¹¹ sau este vorba tot de un stindard dacic?

Se naște întrebarea fără răspuns deocamdată : personajele incizate, reprezintă o anume divinitate – și care din acele divinități menționate în scris sau numai presupuse că vor fi existat în religia geto-dacilor – un preot, un practicant al cultului respectiv? Această întrebare s-a pus și în cazul altor descoperiri de acest gen¹².

Unele detalii legate de reprezentarea umană de pe primul fund de vas (stindardul dar și calota de pe capul personajului, un posibil coif) poate sugera faptul că practicantul cultului respectiv era un războinic dac, un militar.

Numeroasele probleme ridicate de această interesantă descoperire li se vor putea da un răspuns satisfăcător după efectuarea unor săpături arheologice sistematice chiar sub forma unui sondaj - posibil fiind descoperirea celorlalte fragmente ceramice întregind astfel scenele de pe fragmentele ceramice descoperite.

⁶ Vezi bunăoară: *Dansatoarea de la Tauș-jud.Arad*, Simion Săveanu, *Mai există enigme ? O dansatoare de acum 4000 de ani, în Magazin*, XIX, nr. 925, 29 iunie 1975, p. 9; E.D. Pădureanu, *Mărturii ale atrei preistorice, în Flacăra Roșie*, Arad, 12 iulie, 1975; *Aradul permanent în istoria patriei*, Arad, 1978, p.46, nota 14; E. D. Pădureanu, *O așezare eneolitică la Tauș*, în *Ziridava*, 1978, p.36-37, fig.5/2a,b; *Repertoriul arheologic al Mureșului inferior - Jud.Arad - Tauș*, p. 1126, nota 1.

⁷ Vezi: reprezentarea umană de la Stenca Liubcovei, M. Gumă, *O nouă contribuție arheologică la studiul manifestărilor religioase ale geto-dacilor*, în *ActaMN*, XVIII, p. 49, fig.2.

⁸ Supra nota 4; M. Dogaru, A. Mureșan, *Bibliografia vexilologiei românești*, Complexul Muzeal Arad, Arad, 1999, p.31-32/87bis; A. Mureșan, *Cu privire la cea mai veche reprezentare a stindardului geto-dacilor*, în *Adevărul omeneste posibil pentru rânduirea binelei*, Oradea 2001, p.457, nota 17.

⁹ I.H.Crișan, *op.cit.*, p. 220, nota 2 și planșa 13 /2.

¹⁰ I. Glodariu, V. Moga, *Tezaurul dacic de la Lupu*, în *Ephemeris Napocensis*, IV, 1994, p. 41-42, fig. 11-placa K, I Daci, p. 350 nr. 815; Idem, p. 40-41; fig. placa I Daci, p.350 nr. 814; L.Mărghitan, *Antropomorfism în arta Daciei preromane*, I, în *Ziridava*, XXI, 1998, p.22-24, fig. 7-7b, 8, 9.

¹¹ I.H.Crișan, *op.cit.*, p.412-414.

¹² M. Gumă, *op.cit.*, p. 59.

Modestă, contribuția noastră aruncă o lumină favorabilă asupra manifestărilor religioase ale geto-dacilor contribuind la o mai bună cunoaștere a culturii spirituale a strămoșilor noștri.

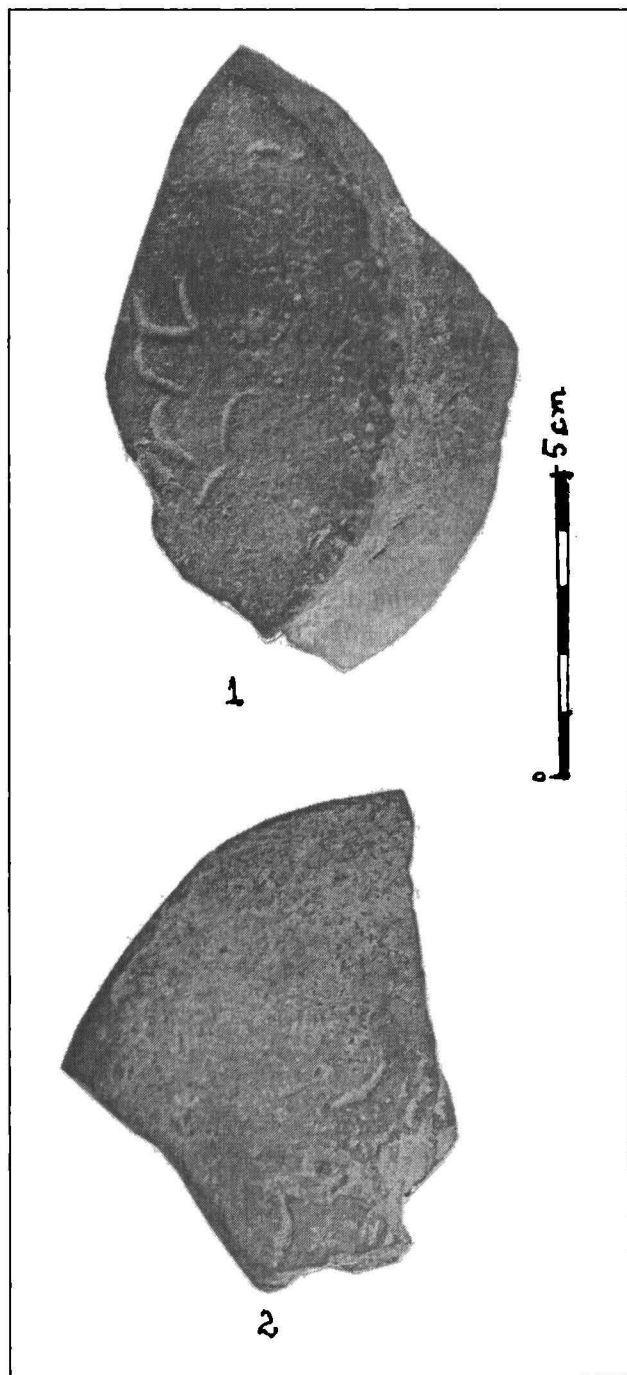

Fig.1 (foto) Cuvin-Valea Danciului

1. Fund de vas dacic (sec.IV-III î.Hr.) cu reprezentare umană și stindard dacic.
2. Fund de vas dacic (sec. IV-III î.Hr.) cu reprezentare antropomorfă și zoomorfă.

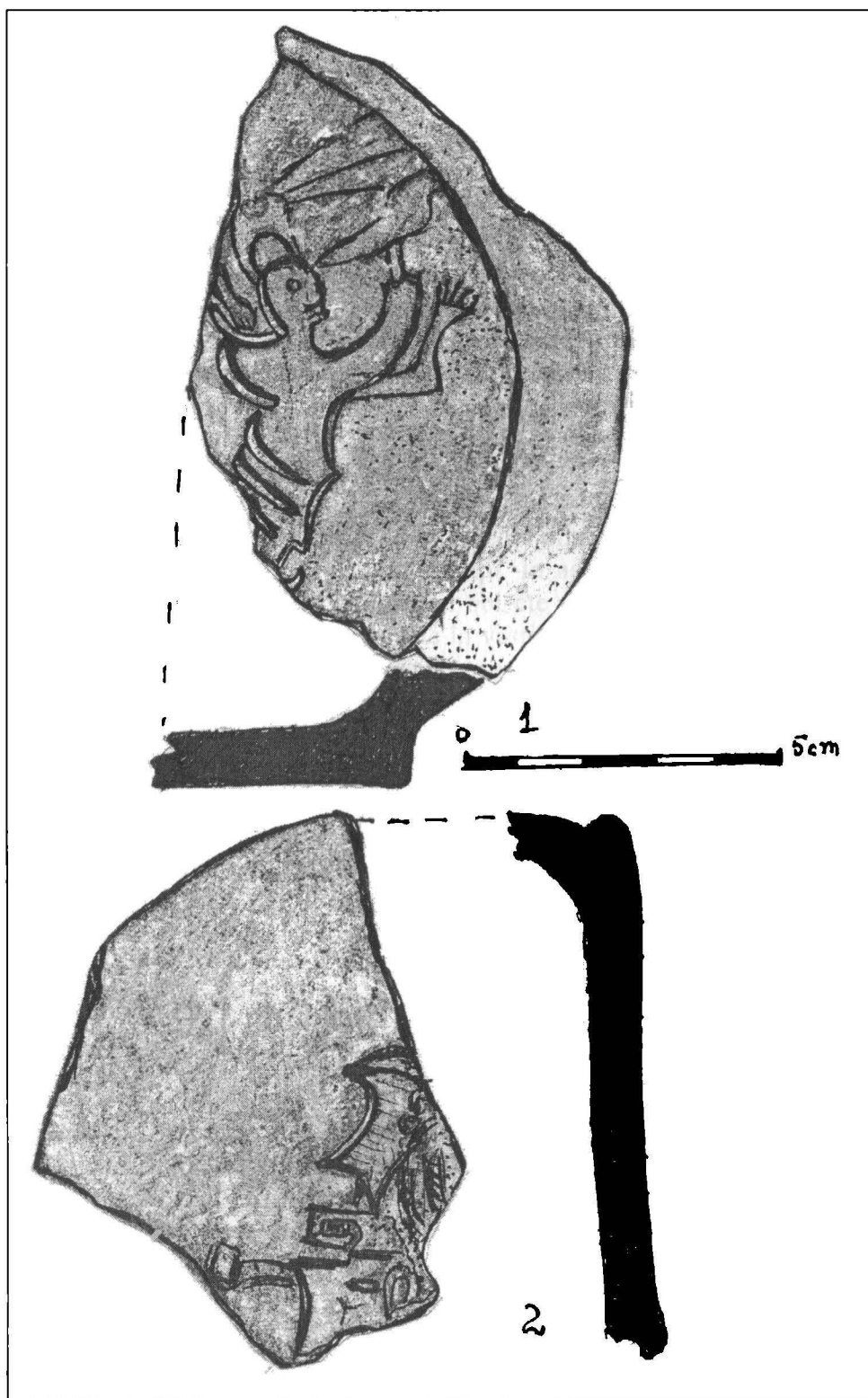

Fig.2 (desen) Cuvin-Valea Danciului

1. Fund de vas dacic (sec.IV-III î.Hr.) cu reprezentare umană și stindard dacic.
2. Fund de vas dacic (secIV-III î Hr.) cu reprezentare antropomorfă și zoomorfă.

ÄUSSERUNGEN DER DAKISCHEN, FIGURATIVEN KUNST IM KREIS ARAD

Zusammenfassung

Der Autor erbringt Beweise bezüglich der Existenz der dakischen Kunst im Kreis Arad. Es handelt sich um zwei Gefässböden die aus einer Kultgrube aus der dakischen Siedlung von Cuvin-Valea Danciului stammen (IV. – III. Jh. v. Chr.). Der Autor vertritt die Meinung, dass auf dem einen Gefässboden eine männliche Person, vielleicht ein Krieger, mit der dakischen Flagge (*draco*) in der Hand, dargestellt ist. Auf dem zweiten Keramikfragment lassen sich die Gestalt einer Frau mit einem Gefäss in der Hand und ein Raubtier, vielleicht ein Wolf (möglicherweise ein Teil der dakischen Flagge), erkennen. Die genannten Darstellungen sind mit der dakischen Religion in Verbindung zu bringen.